

RUDOLF FILIPOVIĆ

ALEKSANDER LOCHMER, UTEMELJITELJ HRVATSKE ANGLISTIKE

a) Život i rad A. Lochmera

1. Želimo li prikazati i vrednovati rad A. Lochmera kao jednog od osnivača anglistike u Hrvatskoj i dati mu zasluženo mjesto u njoj, moramo ga proučiti u okviru njegova vremena i u povezanosti s onim rijetkim pojedin

*Sl. 82 — Aleksander
Lochmer kao mladi
profesor, oko 1896.*

cima koji su u to vrijeme na tom polju djelovali. To je vrijeme kad se hrvatska anglistika tek rađala i nije imala uvjete za onakav razvoj kakav je doživjela u novije vrijeme. Ipak je i u to doba, polovinom 19. stoljeća, bilo pojedinaca koji po svom radu zaslužuju da ih nazovemo anglistima. Jedan od prvih i najzaslužnijih među njima bio je prof. Aleksander Lochmer.

Uklopiti A. Lochmera u njegovo doba znači uklopiti ga u okvire hrvatske anglistike druge polovice 19. st. odnosno u doba hrvatskog kulturnog života koji karakterizira velik interes za vanjski svijet i za strane jezike i književnosti.

2. Proučavajući veze hrvatske književnosti s engleskom u doba stvaranja njezina novijeg perioda od ilirizma naovamo, istražio sam i kulturne prilike toga doba u Hrvatskoj i sve elemente koji te prilike karakteriziraju.¹ Jedan od bitnih faktora koji su uvjetovali poznavanje engleske književnosti u originalu, tj. u njenoj punoj vrijednosti, bilo je i poznavanje engleskog jezika.

Nepobitno smo utvrdili da je velik broj hrvatskih intelektualaca toga vremena, a posebno niz istaknutih hrvatskih pisaca ilirizma, poznavao englesku književnost, i to ne samo preko prijevoda, već vrlo često i u originalu. Pojedini slučajevi pokazuju da su pojedinci težili i nastojali da nauče engleski kako bi se mogli što više približiti engleskoj književnosti.²

3. Iako se engleski tada u školama nije učio, Pojedinci su kao samouci i uz pomoć privatnih učitelja (kojih je tada bilo u Zagrebu) naučili engleski u tolikoj mjeri da su mogli čitati djela na engleskom, njima se služiti u svom radu i prevoditi ih u dijelovima ili u cjelini.³ Jedno je sigurno: engleske novine, časopisi i knjige dolazile su u Zagreb i davale su ton intelektualnoj atmosferi toga vremena.

4. Situacija se još više razvila u prilog poznavanja engleskog jezika i književnosti u posljednjoj četvrti 19. stoljeća, kad se osnivaju prve škole u kojima se uči engleski jezik. Prva škola u Hrvatskoj, u kojoj se predavao engleski jezik, bila je bakarska nautika, a prvi nastavnik engleskog jezika u njoj bio je prof. Aleksander Lochmer.⁴ Bakarska nautika bila je ujedno centar iz kojeg je potekla prva engleska jezična literatura u Hrvatskoj, a autor tih djela bio je Aleksander Lochmer. Zadovoljavajući potrebe nastave engleskog jezika na nautici i šireći svoj znanstveni interes za jezična pitanja, Lochmer je u razdoblju od oko 20 godina (1885—1906) napisao i objavio sva svoja djela, od kojih su neka kasnije pretiskana i u drugom i trećem izdanju. Njegovo je ime vezano uz prvu fonetiku⁵ engleskog jezika na hrvatskom, uz prvu gramatiku⁶ engleskog jezika u nas, uz prvi englesko-hrvatski rječnik,⁷ uz prve udžbenike

* Predavanje održano na znanstvenom kolokviju održanom u povodu 120. obljetnice rođenja Aleksandra Lochmera u Senju u tvrđavi *Nehaj* 9. rujna 1977.

¹ Filipović, Rudolf (1972): *Englesko-hrvatske književne veze*, Zagreb, Liber — Mladost, XI + 445 str.

² Filipović, Rudolf (1972): »Engleska književnost kod Hrvata«, *Ibidem*, str. 9—48, i Filipović, Rudolf (1972): »Odjeci engleske književnosti u Hrvatskoj u 19. stoljeću«, I *Poznavanje engleskog jezika i književnosti*, *Croatica*, Zagreb, god. III, sv. 3, str. 199—242.

³ Filipović, Rudolf (1951): »Počeci anglistike u Hrvatskoj. I Uvod«, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, str. 713.

⁴ *Ibidem*, str. 714.

Rijeka, str. 3—26.

⁵ Lochmer, Aleksander (1887), »O engleskom izgovoru«, *Peti program nautičke škole u Bakru*,

⁶ Lochmer, Aleksander (1889), *Gramatika engleskog jezika za školu i samouke*, Senj.

⁷ Lochmer, Aleksander (1906), *Englesko-hrvatski rječnik*, Senj.

⁸ Lochmer, Aleksander (1899): *Engleska čitanka sa zbirkom engleskih trgovačkih listova za mlade pomorce i za školu s obilnim hrvatskim tumačem*, Senj.

engleskog jezika za škole⁸ i za samouke i putnike u Ameriku,⁹ te uz osnivanje lektorata za engleski jezik na Zagrebačkom sveučilištu.¹⁰

5. Aleksander Lochmer rodio g. 1857. u Senju, gdje je završio gimnaziju. Studirao je povijest i zemljopis u Grazu, Beču i Zagrebu, pa je diplomirao tu struku g. 1882. Od godine 1879. bio je namjesni učitelj u Zagrebu, zatim kratko vrijeme u Koprnu, odakle prelazi u Bakar u nautičku školu. Ta je škola odlukom vlade preustrojena 3. rujna 1882. i raspisan je natječaj za sedam učiteljskih mjesta. Među ovima nalazimo i »jedno mjesto za engleski jezik u savezu s jošte kojim naukovnim predmetom«. Škola je imala pripravnici tečaj i tri razreda. U sva tri razreda predavao se engleski, i to: u prvom razredu četiri sata, a u drugom i trećem tri sata nedjeljno. Nastavni je plan bio dobro i stručno sastavljen, a učilo se po gramatici T. C. Canna.¹¹

6. God. 1882, 6. listopada, Lochmer je imenovan za učitelja engleskog i hrvatskog jezika, povijesti i zemljopisa, a 3. rujna 1883. za pravog učitelja engleskog jezika, povijesti i zemljopisa.¹² Te je predmete predavao cijelo vrijeme svoga rada na toj školi. Nautička je škola izdavala svoje godišnje »Programe«, koji su pored redovitih službenih i školskih vijesti donosili i po jedan naučni prilog svojih nastavnika. U trećem »Programu« tiskao je Lochmer svoj prilog *Nešto o engleskom narodu*,¹³ a u petom »Programu« *O engleskom izgovoru*.¹⁴ Tim svojim radovima započeo je Lochmer svoju djelatnost na anglistici, na kojoj će kasnije dati svoja pionirska djela: fonetiku, gramatiku, englesko-hrvatski rječnik, čitanku i nekoliko drugih popularnih priručnika za učenje jezika.

7. Lochmer je g. 1885. putovao u Englesku i Ameriku da se usavrši u jeziku i osposobi za učitelja engleskog jezika. U srpnju godine 1897. premješten je na realnu gimnaziju u Zagreb, a dvije godine kasnije postao je lektor engleskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.¹⁵ U kolovozu godine 1908. bio je riješen dužnosti da predaje obilatne predmete na srednjoj školi uz obvezu da obučava engleski jezik u zagrebačkim srednjim školama. God. 1910. umirovljen je kao srednjoškolski profesor, ali je nastavio svoj rad na sveučilištu sve do smrti (2. listopada 1915).¹⁶

8. Iako se Lochmerov rad na anglistici sastoji od čisto lingvističkih radova, on nije nikada zapostavljao književnost i nije ostajao samo na lingvističkom materijalu, već je nastojao da u svom srednjoškolskom kao i u visokoškolskom radu razvije kod slušača ljubav prema književnosti. Sam je rado i mnogo čitao englesku i američku književnost, a osobito je volio američkog pisca Marka Twaina. Zanimljivo je da nije nikada ništa preveo za štampu osim kratkom članka engleskog pjesnika Austina u svom prilogu tiskanom u *Vijencu* pod naslovom »Petstogodišnjica Chaucerove smrti i pjesnik Austin«.¹⁷

⁹ Lochmer, Aleksander (1891): *Englesko-hrvatski razgovori za svagdašnju porabu*, Senj.
Lochmer, Aleksander (1903): *Laki način engleski bez učitelja u kratko vrijeme naučiti razumijevati i govoriti*. Vježbe, razgovori i hrvatsko-engleski rječnik sa tečnim izgovorom svake riječi, savjeti za putnike u Ameriku, Zagreb.

¹⁰ Lochmer je kao prvi lektor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu predavao engleski od god. 1899. do god. 1915.

¹¹ Luka Roić: »Kratka povijest kralj. nautičke škole u Bakru«, *Treći program nautičke škole u Bakru*, Rijeka, 1885, str. 3—8.

¹² *Službeni glasnik*, Zagreb, 1884.

¹³ »Nešto o engleskom narodu«, *Treći program nautičke škole u Bakru*, Rijeka, 1885, str. 12—56.

¹⁴ »O engleskom izgovoru«, *Peti program nautičke škole u Bakru*, Rijeka, 1887, str. 3—26.

¹⁵ *Red predavanja Filozofskog fakulteta u Zagrebu za školsku godinu 1898—1899*.

¹⁶ *Narodne novine*, 4. listopada 1915, br. 230, str. 4. (Nekrolog).

¹⁷ *Vijenac*, 1900, str. 788—789.

Tu je Lochmer izvijestio o proslavi Chaucerove godišnjice smrti u Engleskoj i preveo »par misli« pjesnika Austina. Isto tako nije nikada ništa pisao o književnosti, premda ju je obrađivao na sveučilištu. Gotovo cijeli svoj rad potpuno je posvetio jeziku, tj. proučavanju engleskog jezika, i njegovu populariziranju u Hrvatskoj.

9. Prvi Lochmerov prilog *Nešto o engleskom narodu*¹⁸ posvećen je pregledu povijesti engleskog jezika i naroda. Služeći se tada vrlo modernom literaturom, Lochmer prikazuje geografski položaj i osobine zemlje, sastav i podrijetlo stanovništva, formiranje engleskog naroda i jezika. Zatim pobliže govori o Ircima, Škotima i Velšanima. Osobitu pozornost posvećuje engleskom jeziku i njegovu širenju po svijetu. Citira mišljenje Th. B. Shawa, koji kaže, da je »engleski predodređen da bude, u ne predalekoj budućnosti, univerzalni jezik sporazumijevanja po cijelom svijetu«. Toga je mišljenja bio i Lochmer pa se to osjeća u njegovu kasnijem radu, kada mu je jedan od poticaja bila baš ta perspektiva engleskog jezika da bude potreban našim ljudima na njihovu putu u daleki svijet. Kada prikazuje historijski razvoj engleskog jezika i utjecaje drugih jezika na engleski, Lochmer citira mnoga znanstvena djela o tom pitanju, što dokazuje da je bio vrlo dobro informiran u svojoj struci.

U daljem izlaganju Lochmer prikazuje trgovački i pomorski razvoj Engleske i njenog kolonijalnog carstva. On je uvidio bogatstvo engleskog jezika, a osobito jezika Shakespearea, Shelleya i Swinburna, pa veli, da je »taj jezik toliko bogat, moćan i strogo točan, tako svršeno slikovit, da se može samo pokušati s njega prevoditi«. Nije li to možda glavni razlog da nam Lochmer nije ostavio ni jedan prijevod s engleskog? Dalje ističe teškoće stranaca da nauče engleski, osobito u izgovoru i pismu. To nam može protumačiti Lochmerovo kasnije nastojanje da našim ljudima dade pomoćne udžbenike, pomoću kojih će lakše naučiti engleski. Iako je duže vremena boravio u Americi, on zastupa čisti engleski jezik bez amerikanizama; spominje standardni engleski jezik, kojim govore školovani krugovi Londona, a u koji prodire vulgarni jezik. I na kraju, u petom poglavlju, Lochmer prikazuje karakterne osobine Engleza u pojedinostima.

10. Kako imamo posebne referate o njegovoj fonetici,¹⁹ gramatici,²⁰ rječniku²¹ i udžbenicima²² za učenje engleskog jezika, nećemo o njima govoriti u ovom izlaganju. Završit ćemo ovaj pregled Lochmerovom djelatnošću, koja predstavlja za svakog stručnjaka vrhunac njegova rada, a to je rad na sveučilištu, gdje je Lochmer proveo 17 školskih godina predajući u svojstvu lektora engleski jezik i englesku i američku književnost.

11. Visokoškolska nastava engleskog jezika počela je uskoro poslije osnivanja modernog Zagrebačkog sveučilišta. U Zakonu o osnivanju Sveučilišta paragraf 50. govori o »naucima koje će studenti samo djelomice moći učiti«, a točka 3. navodi kao takve na Filozofskom fakultetu žive jezike: mađarski,

¹⁸ Vidi bilješku br. 14.

¹⁹ Rudolf Filipović: »Lochmerov prilog proučavanju engleskog izgovora«, str. 240—242.

²⁰ Damir Kalogjera: »Aleksander Lochmer, autor prve pedagoške gramatike engleskog jezika na hrvatskom«, str. 255.

²¹ Maja Bretanić-Čimbur: »Doprinos Aleksandra Lochmera englesko-hrvatskoj leksikografiji«, str. 243.

²² Ivana Velčić: »Aleksandar Lochmer među prvim piscima udžbenika za engleski jezik«, str. 249.

vati ili svake ili bar svake druge ili treće godine. Od ovih jezika prvi se počeo predavati njemački²³ (ljetni semestar 1876, predavač dr. Julije Šajatović), zatim ruski (školska godina 1878—1879, predavač dr. Julije Celestin), mađarski (1880—1881, predavač Andrija Dianiška), francuski (1883—1884, Ivan K. Švrljuga), češki (1886—1887, predavač dr. J. Celestin), talijanski 1890—1899, Alojzije Manzoni) i najzad engleski (šk. god. 1898—1899, predavač prof. A. Lochmer).²⁴

12. Lochmer je započeo svoj rad na Filozofskom fakultetu praktičnim tečajem engleskog jezika i predavao je prve godine englesku gramatiku za početnike dva sata tjedno, a praktične vježbe jedan sat. U drugoj školskoj godini, 1899—1900, uz tečaj engleske gramatike s praktičnim vježbama (dva sata tjedno), započeo je Lochmer čitanje i tumačenje nekih odabranih pjesničkih djela Tennysonovih (jedan sat). Idućih godina, pored redovitog kursa gramatike s praktičnim vježbama, koji se nastavljao, odnosno ponavljao svake godine, čitali su studenti Macaulayeve historijske eseje, pa zatim Byronovo djelo »Childe Harold« i izbor iz tada moderne engleske lirike (1901—1902) i romana (zimski semestar 1902—1903), Shakespearova »Julija Cezara« (ljetni semestar 1902—1903), Miltonov »Izgubljeni raj« (ljetni semestar 1903—1904), Shakespearova »Hamleta« i Byronova djela »Chillionski zarobljenik« (1905), Scottovu pjesmu »The Lady of the Lake« i Byronovu pjesmu »Mazeppa« (1905—1906), Longfellowovu »Evangelinu« i pjesme Walta Whitmana (1906—1907), još neke američke pjesnike i R. Kiplinga (1907—1908), tada moderne engleske komediografe i »Alhambru« Washingtona Irvinga (1908—1909). God 1909—1910. ponavljao se Shakespearov »Julije Cezar« i Tennyson, te »Hamlet« i američki pjesnici (1910—1911). Zatim su čitali Burnsove pjesme (1911—1912) i Dickensovu »Božićnu pjesmu« (1911—1912), moderne američke humoriste i djela Marka Twaina (1912—1913), »Mletačkog trgovca« i Byronova »Sužnja« (1913—1914), Scottovu pjesmu »The Lady of the Lake« i Longfellowovu »Evangelinu« (1914—1915). Te se školske godine engleski posljednji put predaje na fakultetu. Iz rasporeda kolegija vidimo da je Lochmer obuhvatio dosta veliko područje engleske i manji dio američke literature te da se držao mjerila svoga vremena. Izabrao je pisce koji su tada bili općenito poznati i nastojao je da studente upozna s tada suvremenim djelima engleske i američke književnosti.

13. Lochmerova više nego bogata djelatnost i mnogobrojna djela koja su iz nje rezultirala u pravom su smislu pionirska jer prije njega nije bilo nikoga na čiji bi se rad Lochmer mogao osloniti, a svi koji su došli iza njega imali su u području engleskog jezika čvrste temelje na kojima su mogli dalje graditi. Lochmer je za taj svoj rad dobio priznanje i u Engleskoj, što ga je osobito veselilo. Čini se da mu je bilo osobito drago priznanje koje je primio od prvog profesora slavistike i hrvatskog jezika u Oxfordu W. R. Morfilla,²⁵ koji je napisao da ima malo ljudi među strancima koji znaju engleski tako dobro kao Lochmer.

I ovaj naš koškvij treba da pokaže kako je široko i duboko bilo Lochmerovo znanje engleskog jezika; on je bio aktivan na svim tada poznatim područjima jezika: fonetici, gramatici, leksikografiji i nastavni engleskog kao stranog jezika. Ne samo kao pisac glavnih djela engleske jezične literature već i kao vrlo uspješan i aktivan nastavnik engleskog jezika, Aleksander Lochmer

²³ Red predavanja Filozofskog fakulteta u Zagrebu za godinu 1876.

²⁴ Vidi bilješku br. 15.

²⁵ Bilješka o Lochmerovu rječniku, *The Modern Language Review*, II, 2, 1907, str. 193.

udario je temelje hrvatske anglistike, na kojoj će pored njega i nakon njega djelovati još neki zaslužni anglisti.²⁶

14. Moderna anglistika u Hrvatskoj razvija se snažnim koracima i postiže svjetski poznate rezultate. Ipak želio bih završiti konstatacijom da ako današnji anglisti znaju više i rade bolje nego naši prvi anglisti na čelu s Aleksandrom Lochmerom, to je i zbog toga što su temelji koje je postavio Lochmer, a dalje izgradili njegovi sljedbenici, bili tako čvrsti i visoki da su anglisti koji su slijedili i stajali na tim visokim temeljima, vidjeli dalje i bolje pa su stoga i postizali vrednije rezultate. Po tom svom radu Lochmer je ušao u povijest anglistike u Hrvatskoj i zaslužio da mu se odužimo na način na koji mu se danas odužuje njegov rodni grad Senj.

b) Lochmerov prilog proučavanju engleskog izgovora

1. Kad znamo da je znanost o glasovima — fonetika kod nas dobila svoje priznanje i mjesto među disciplinama koje se predaju na sveučilištu tek u poslijeratnom periodu, a da se u srednjoškolskoj nastavi engleskog jezika poslije oslobođenja vodila duže vremena borba da se fonetika i njeni principi primijenjene u izgradnji nastavnih metoda stranih jezika,²⁷ onda tek možemo pravilno ocijeniti vrijednost i važnost Lochmerova rada na području fonetike i proučavanja engleskog izgovora.

2. Lochmer je vrlo rano uvidio važnost engleskog izgovora, a i prednosti koje studij fonetike daje strancu u učenju engleskog, pa je prihvatio pomoć te nove znanosti, koja se tada istom formirala i borila za svoju afirmaciju. Djela mnogih tadašnjih autoriteta u fonetici osobito H. Sweeta²⁸ nalaze se među literaturom kojom se služio pri sastavljanju nacрта svoje engleske fonetike, pod naslovom »O engleskom izgovoru«. Taj je nacrt objavljen u *Programu bakarske nautike*. Drugo, prošireno izdanje tog njegova djela izašlo je u posebnoj knjizi²⁹ i držimo ga prvom fonetikom engleskog jezika na hrvatskom.

3. U prvom poglavlju svog nacрта engleske fonetike Lochmer iznosi historijske razloge koji uvjetuju englesku ortografiju. Spominje cijelu školu engleskih fonetičara pod vodstvom Bella, Ellisa i Sweeta. On je potpuno prihvatio teoriju fonetičara da nauk o glasovima — fonetika — mora biti temelj svakog podučavanja jezika. Slaže se sa Sweetom i citira njegovu misao o važnosti fonetike u jezičnom studiju: »Važnost fonetike kao neophodno važnog temelja svakog jezičnog nauka — pa bio taj nauk samo teoretičan ili praktičan — priznaje se sada sa svih strana. Bez znanja zakona glasovnih promjena, znanstveno jezikoslovlje — bilo komparativno ili historično — nije moguće, i bez fonetike izrađa se taj nauk u samo mekaničko nabranje promjene slova. I sada, kada jezikoslovci obraćaju sve veću i veću pažnju živim narječjima, pokazuje se sve veća potreba temeljitog, praktičkog i teoretičkog poznavanja glasoslovja... I ako se ikad sadanji zao sustav učenja novih jezika preustroji, morat će se ovo počinjati prethodnom obukom u općenitom glasoslovju.

²⁶ Filipović, Rudolf (1951): »Počeci anglistike u Hrvatskoj«, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, str. 707—751.

²⁷ Filipović, Rudolf (1951): »Primjena fonetike u nastavi stranih jezika«, *Pedagoški rad*, Zagreb, IV, 3, str. 191—196.

²⁸ Sweet, Henry (1877), *A Handbook of Phonetics*, Oxford.

²⁹ Lochmer, Aleksander (1906), *O engleskom izgovoru*, drugo posve prerađeno izdanje, Senj, Hreljanović, 123 str.

slovlju, koja bi u isto vrijeme položila temelj posvema praktičnom učenju izgovora vlastitog jezika — šta se u sadanjoj obuci zanemaruje.«³⁰

Ovu svoju raspravu Lochmer je napisao da na temelju djela o fonetici ukratko izloži engleski izgovor, da opšie engleske glasove i način kako se pišu. Lochmer tada još upotrebljava Storm-Westernove fonetske znakove, koje će u drugom izdanju napuštati. Još je jedan aspekt Lochmerova rada na području znanosti o glasovima za nas danas osobito važan. To je njegov pristup opisu engleskih glasova. Opisujući engleske glasove određivanjem položaja govornih organa, on utvrđuje vezu engleskih s hrvatskim glasovima. U opisivanju engleskih glasova daje položaj govornih organa i sličnost s hrvatskim glasovima; kada tumači sličnosti, uzima primjere iz hrvatskog, riječi u kojima je hrvatski glas najbliži engleskom. U tome se približava današnjoj metodi kontrastivne analize. Sve je glasove obradio u četiri poglavlja: 1. Vokali u naglašenim slogovima, 2. Vokali u nenaglašenim slogovima, 3. Diftonzi i 4. Konsonanti.

U drugom dijelu rasprave daje izgovor engleskih samoglasničkih grafema (a, e, i, o, u) s mnogo primjera. Tu je pokušao dati pravila za čitanje, koja u nekim jezicima mogu biti korisna, ali u engleskom su tako komplicirana da samo otežavaju rad onome koji ih pokušava naučiti. Na kraju se nalazi rječnik izgovora najobičnijih osobnih i geografskih imena i pjesma Th. Hooda »The Song of the Shirt« u fonetskoj transkripciji.

4. Dok je prvo izdanje samo nacrt jedne fonetike, drugo je izdanje prošireno i prerađeno u opširniji priručnik za izgovor.³¹ Iako ovo drugo izdanje nije neko veće djelo s velikim pretenzijama, to je ipak prvi pokušaj da se Hrvatima dade kompletna engleska fonetika, tj. pregled engleskih glasova, sistem izgovora i pisanja, a na kraju vježbe za izgovor i izgovorni rječnik imena.

»Na pisanje ove rasprave potakle su me bile«, veli Lochmer skromno u predgovoru drugom izdanju, »poteškoće s kojima se mora svatko da bori koji hoće da uči engleski, a ujedno sam htio donekle da upozorim na fonetička istraživanja i na nastojanja da se plodovima tih istraživanja okoristi i jezična obuka«. Lochmer je od izlaska prvog izdanja (1887) dalje pratio znanstvenu literaturu na području fonetike i koristio se njenim rezultatima. On navodi nove fonetičare, koji su se u to vrijeme istakli svojim radom: Jespersena, Grandgenta, Lloyda, Wagnera i druge. Spominje njihovo nastojanje da svoje rezultate primijene na učenje stranih jezika u školama. U tome se ističe Međunarodno fonetsko društvo — *l'Aphl* i njen predsjednik O. Passy. Literatura, kojom se Lochmer služio u izradi drugog izdanja, mnogo je obilnija. On se povodi za ostalim fonetičarima svoga vremena te napušta stare znakove Storm-Westernovog sustava transkripcije. Za osnovu izgovora koji je opisao uzeo je londonsko narječje, kojim govore školovani Englezi, kako ga je opisao Henry Sweet.

5. U drugom, proširenom i posve prerađenom izdanju svoje fonetike koju i dalje zove »O engleskom izgovoru« najprije daje podjelu glasova i opću prirodu engleskog izgovora s obzirom na osobit položaj jezika. U tumačenjima izgovora pojedinih glasova daje najprije opise glasova, zatim sličnosti i razlike između engleskih i hrvatskih glasova.

³⁰ *Ibidem*, str. 4—5.

³¹ Vidi bilješku br. 29.

U slijedećem poglavlju koje je nazvao »Izgovor engleskih slova« Lochmer se prihvatio teškog posla da dade pravila za čitanje. Dok se u modernoj fonetici polazi od glasova i daje ortografija za njih, Lochmer je pokušao da na 48 stranica u velikom nizu pravila i primjera dade sistem čitanja. Ako uočimo svu kompliciranost toga, moramo se složiti s modernom fonetikom da je mnogo bolje polaziti od glasova k ortografiji nego obrnuto. Čini nam se da mu je napor bio uzaludan, jer se u engleskom taj način pristupa izgovoru ne može primijeniti.

Svojoj fonetici dodao je vrlo korisno poglavlje »Izgovor ili čitanje riječi u savezu«. Tu se nađe poneka netočnost, ali se navode uglavnom vrlo vrijedna pravila za čitanje riječi u nizu i vezivanje riječi u skupine, slabljenje slogova i glasova u nenaglašenom slogu u povezanom govoru. Zatim slijede »Vježbe« u kojima je ispod ortografskog teksta dat izgovor u vezanom govoru u transkripciji. Transkribirane su četiri priče: »The Sow and the Wolf«, »The Lion and the Mouse«, »An Englishman in China«, i »Small Talk« i jedna pjesma »A Hymn of Cardinal Newman«. Na kraju knjige nalazi se »Rječnik izgovora običnijih vlastitih imena« s nešto preko tri tisuće riječi, vrlo koristan prilog svakoj fonetici, a osobito engleskoj.

6. Lochmerova je svrha i cilj da bude suvremen: on se koristi svim najnovijim sistemima u fonetici i radi po najsuvremenijim izvorima. Međutim, kad nastupa kao popularizator s praktičnim ciljem da pomogne ljudima koji uče jezik, on sistem vrlo komplicirane transkripcije prilagođuje hrvatskom načinu pisanja, a razlike označuje samo debljim štampanjem. Lochmer je dakle želio da za širi krug onih koji uče engleski dade građu što jednostavnije i pristupačnije.

7. I da zaključimo. Lochmer-fonetičar ne može se odvojiti od Lochmera-gramatičara ili Lochmera-praktičara, nastavnika engleskog jezika. On je fonetičar-teoretičar kad raspravlja o izgovoru općenito, on je fonetičar-praktičar koji želi iskoristiti rezultate te znanosti za potrebe onih koji uče engleski. Po tome Lochmer je suvremen, a u tome i leži velika vrijednost i značenje njegova rada u području znanosti o glasovima.

LITERATURA

- »Aleksandar Lochmer«. Piše V. D. *Znameniti Hrvati*. Zagreb, 1925.
Programi nautičke škole u Bakru. I—V.
Službeni glasnik Odjela za bogoštovlje i nastavu.
Bilješka o Lochmerovu rječniku. Piše W. R. Morfill. *The Modern Language Review*.
Vol. II., Jan. 1907., p. 193.
Spomenica na svečano otvaranje kralj. Sveučilišta Fr. Josipa I. u Zagrebu, prvoga hrvatskoga, dana 19. listopada 1874. Zagreb, 1875.
Red predavanja Filozofskog fakulteta u Zagrebu od god. 1876. i dalje.
»Aleksandar Lochmer« (nekrolog). *Narodne novine*, br. 230., 4. X. 1915.
»Aleksandar Lochmer.« Piše Dr. B. *Izvještaj kr. I. i II. realne gimnazije u Zagrebu za školsku godinu 1914/15*. Filipović, Rudolf (1951), »Počeci anglistike u Hrvatskoj«, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, str. 707—751.
Filipović, Rudolf (1972), *Englesko-hrvatske književne veze*, Zagreb, Liber-Mladost XI + 445 str.
Podatke o A. Lochmeru, koje nisam našao u literaturi, dala mi je njegova kćerka gđa Donata Lochmer, kojoj ovdje najljepše zahvaljujem.